

HAYDN LEVELEINEK ZENETÖRTÉNETI JELENTŐSÉGE

A téma kutatását Barta Dénes–Révész Dorrit 2008-ban megjelent Haydn Dokumentumok c. könyve inspirálta. Ebben Haydn levelei mellett fellelhetjük a legfontosabb szerződéseket, a Haydnhoz írt leveleket, a korabeli újságcikkeket, kritikákat, naplófeljegyzéseket. Mivel Haydn igen hosszú időt töltött az Esterházy család udvarában, tanulmányunkban a levelek mellett utalunk az itt jellemző zenei életre is.

A kutatás módszere forrás- és dokumentumelemzés.

Haydn kiterjedt levelezést folytatott. A könyvben fellelhető legfontosabb 187 dokumentum közül Haydn levelei 54 címzetthez szóltak. A levelek leggyakoribb címzettjei az Artaria Zeneműkiadó, az Esterházy hercegek, Maria Anna von Genzinger, és Luigia Polzelli.

Az első hiteles levél, amely önéletrajzi dokumentumokat tartalmaz 1776. július 6-án keletkezett. Ekkor országszerte adatokat gyűjtöttek Ausztria nevezetes embereiről (Bartha-Révész 2008.12.p.) Ennek köszönhetően készítette el önéletrajzát Haydn, és küldte Bécsbe egy Leonore nevű hölgyhöz, akinek a vezetéknevét nem ismerjük.

Ebben zenei pályája kezdetét mutatja be az első operák megjelenéséig. Zenetörténeti szempontból fontos információt kaphattunk Haydn első tanáraitól és a zeneszerzés kezdetéről. „Szorgalmasan írtam, de kellő felkészültség nélkül, mígnem abban a szerencsében részesültem, hogy a zeneszerzés valódi alapjait az akkoriban Bécsben tartózkodó, hírneves Porpora úrnál elsajátíthattam.”(Bartha –Révész 2008.13.p.)

Haydn az Esterházy udvarral kötött szerződése, mely okirat 2 példányban 1761. máj. 1-én készült és 14 pontot foglalt magában. A zeneszerzésre és a szerzői jogokra vonatkozó legfontosabb pontok a következők.

A 4. pont „Köteles a másodkarmester Öfömméltóságának tetszése szerinti zeneműveket komponálni.

Az új zeneműveket senki útján közzé nem teheti, még kevésbé másoltathatja le.

Öfömméltósága tudta és kegyes beleegyezése nélkül senki másnak nem komponálhat.” (Barta-Révész 2008. 16.p.)

A szerződést Esterházy Pál Antal idején kötötték. A következőkben kitérünk az Esterházy család elődeire, akik lerakták egy értékes zenekultúra alapjait. (Kárpáti ... 1994)

Esterházy Pál (1635–1713) a nagyszombati egyetemen jogi és katonai tanulmányokat folytatott. 1681-ben nádorrá választották. Elnyerte a birodalmi hercegi rangot. A képzőművészet mecénása volt. A kismartoni várat barokk kastéllyá építette át.

Zeneszeretete révén az állandó zenekar felállításával egy kiemelkedő udvari zenekultúra alapjait vetette meg. Gazdag zenei ismeretekkel rendelkezett. Nevéhez fűződik a Harmonia coelestis gyűjtemény, melyben a herceg az énekszövegek összeállítójaként és a kötet szerkesztőjeként tekinthető szerzőnek.

Őt követte Esterházy Mihály, aki 1713–21-ig uralkodott. Az udvarában rendszeres oratórium és operaelőadásokat tartottak. Udvari zeneszerzője Wenzel Zivillhoffer volt, akinek a műveit családi ünnepeken rendszeresen előadták.

Folyamatosan működött a zenekar is.

Esterházy Pál Antal (1711–1762) magas diplomáciai megbízatásokat teljesített. Nápolyban volt követ 1750–52 között. Művelt és széles látókörű ember volt, több nyelven beszélt, így latinul, németül, olaszul, franciául. Irodalmi érdeklődését gazdag könyvtára is fémjelzi. Zenei tájékozottságát rendkívüli kottagyűjteménye jelképezi. A felépítendő színház tervét is kidolgozta.

Haydn szerződése Esterházy Pál Antal megbízásából készült.

Esterházy Miklós 1714-1790-ig élt. Ő építette fel az Esterházy kastélyt, amely 1762–66 között épült. A teljes épületegyüttest, amelybe már beletartozott a marionettszínház, muzsikaház 1784-ben avatták fel. Esterházy Miklós 1783-ban elérte, hogy az örökletes hercegi címet családja valamennyi tagjára kiterjesszék. Zeneszeretét az is mutatta, hogy igényes zenekarában cseh és olasz virtuózokat alkalmazott. Az operatársulatba Velencéből, Bolognából, Bécsből hozott énekeseket. Az igazi fényűzést Haydn jóvoltából a koncertek színvonala jelentette. Haydn több beadványt és levelet intézett Esterházy Miklóshoz. Leveleiben főleg a gondjára bízott muzsikuskok érdekében lépett fel.

Olvashatunk a hangszerek javíttatására irányuló, vagy új hangszer megvásárlására vonatkozó kérelmet. Írásaiban mindig ügyelt a formaságokra, a megszólításra, az aláírásra és sok alkalommal lektoráltatta leveleit a hercegi titkárral, mielőtt gazdájának elküldte volna. Leveleiből sok információt nyerhettünk új művek elkészüléséről is. Érdekes az a levél, amelyben Haydn szabadságot és énekeseket kér a Stabat Mater bécsi megszólaltatásához.

Haydn üzleti érzékét mutatják azok a levelek, amelyeket az Artaria Kiadóhoz intézett. Leveleiben is felhívta a figyelmet a zenei jelek pontos nyomtatására. Találunk megjegyzéseket a zenei szerkesztésre és a művek

ajánlására vonatkozóan is. Haydn fontosnak tartotta, hogy egy-egy korabeli jól zongorázó előadót művei ajánlásával tiszteljen meg, akit így az utókor is megjegyezhet. A levelezések azt mutatják, hogy a korrektúrára különösen nagy hangsúlyt fektetett, és a szerzői jogok kérdésében is határozott véleménye volt.

Különösen érdekes az a levél, amelyet Haydn az Applausus kantáta előadásához küldött, mert itt nem lehetett személyesen jelen. Kitért a zenei előadásra vonatkozó fontos szabályokra, a tempo, a dinamika, a frazeálás kérdéseire és a helyes szövegkiejtésre.

„Először is kérem, hogy a tempójelzést valamennyi áriában és recitatívóban pontosan kövessék.

Negyedszer: a forte-t és a pianó-t mindig pontosan kiírtam, azok tehát értüküknek pontosan megfelelően betartandók.

Mert igen nagy a különbség piano és pianissimo, forte és fortissimo crescendo és forzando, meg más hasonlók között. Felhívom a figyelmüket arra is, hogy amennyiben a partitúrában egy forte vagy piano nincs valamennyi szólamban kiírva, úgy a kopista másolás közben pótolja e hiányt.

Nyolcadszor: ajánlom mindenkifölött a két fiú (a szólisták) figyelmébe a helyes szövegkiejtést.

Kilencedszer. Az egész műre szánjanak legalább három vagy négy próbát.

Végezetül külön-külön kérem a muzsikuskorúakat, hogy vessék latba minden szorgalmukat a maguk s a magam becsületére.” (Bartha-Révész 2008. 33-34. pp.)

Haydn ars poétikáját is megismerhetjük önéletrajzi leveléből. „Legnagyobb becsvágyam, hogy a világ annak lásson, ami vagyok: becsületes embernek.

Egyetlen óhajom, hogy ne bántsam meg sem felebarátaimat, se legkegyelmesebb hercegemet, még kevésbé az én végtelenül irgalmas Isteneimet.”(Bartha –Révész 2008. 49.p.)

Haydn írásainak zenetörténeti jelentőségét a következőkben foglaljuk össze:

Információt kapunk a művek keletkezéséről, a bemutatókról, a műveknek szóló ajánlások révén a korabeli előadókról, a legfontosabb kiadókról, a kottamásolókról, a szerzői jog kérdéseiről, a legfontosabb előadási koncepciókról, Haydn londoni útjáról. Ezek az ismeretek hozzájárulnak Haydn művészetének, művei előadásának jobb megértéséhez.

Irodalomjegyzék

Bartha Dénes-Révész Dorrit: Joseph Haydn élete dokumentumokban. Európa Könyvkiadó, Budapest 2008.

Képes magyar zenetörténet. Kárpáti János szerkesztése. Rózsavölgyi és Társa, Budapest 1994. pp. 91-98.